

Bibliografia retoromantscha (1552–1984)

L'ovra da referenza che cumpiglia tut las ovras stampadas en lingua rumantscha

■ **Tar quest'ovra, ch'è vegnida edida l'onn 1986 da la Lia Rumantscha, sa tracta d'ina bibliografia integrala da tut las scrittiras stampadas dal Grischun retoromantsch ch'èn cumparadas tranter il 1552 ed il 1984.** La publicaziun furma in instrument indispensabel ed ina funtauna inexauribla per tut quels ch'han interess specific per il rumantsch e per tgi che s'occupa cun la lingua, l'istorgia, l'etnologia, la sociologia e la musica dals Rumantschs. Quest med da lavur sa drizza surtut a bibliotecas, instituts universitars, uffizis da redacziun, uffizis da documentaziun, ma er ad auturs, schurnalists ed a scienzists da varias disciplinas. L'ovra (inclus la Bibliografia da la musica vocala retoromantscha) sa cumpona da var 950 paginas.

Prefaziun

L'onn 1938 ha la Lia Rumantscha edida la «Bibliografia retoromantscha» sco emprima vasta prova da reunir en successiu un alfabetica tuttas scrittiras rumantschas stampadas da l'entschatta da la tipografia fin il 1930. L'onn 1956 è la continuaziun da quest'ovra cumparada sco «Bibliografia retoromantscha II» (1931–1952).

La preschenta «Bibliografia retoromantscha (1552–1984)» e «Bibliografia da la musica vocala retoromantscha 1661–1984» n'è betg simplamain ina continuaziun da las emprimas duas ediziuns, mabain in'ovra revedida fundamantalmain. La revisiun totala è per l'ina stada necessaria per pudair integrar ils resultats da la perscrutaziun dals ultims 50 onns concernent auturs, translatur, funtaunas etc., per l'autra er per eliminar tant sco pussaivel tschertas insuffizienzas formalas da las ediziuns precedentas. Ultra da quai existiva dapi onns il giavisch per ina bibliografia da la musica vocala rumantscha.

Per l'ediziun da questa nov'ovra ha la supranza da la Lia Rumantscha nominà il 1974 la «Cumissiu Bibliografia retoromantscha», da la quala las suandantas persunas han fatg part: Jachen Curdin Arquint (president), Isidor Winzap (vicepresident), Christoph Jörg (directur da la Biblioteca chantunala, dapi il 1983), Norbert Berther (Biblioteca chantunala), Giuseppe Pelican (Biblioteca rumantscha da l'uestgieu da Cuira), Rico Vital resp. Ines Gartmann (biblioteca Chesa Planta a Samedan), Gieri Ragaz (represchentant da la Sutselva), P. Vigeli Berther (Biblioteca rumantscha da la claustra da Mustér, fin il 1977). Ex officio han mintgamai er ils secretaris da la Lia Rumantscha fatg part da questa cumissiu: Hendri Spescha (1974–1978), Iso Camartin (1979–1980), Bernard Cathomas (1980–1986).

La cumissiu e sias subcumissiu han elavurà ina concepziun generala, fixà ils criteris per la cataloghisaziun e stipulà las cundiziuns circumscrittas en l'«Entruidament da diever» (cf. sutvart) per recepir, determinar ed elavurar il vast material biografic. L'ovra cumpara da princip sco ediziun rumantscha, dentant cun introducziuns ed entruidaments da diever er en las duas ulteriuras linguas uffizialas grischunas: tudestg e talian. En questa furma duess ella esser accessibla al «mund scientific» e muntar in manual valid per studis da lingua e cultura rumantscha en in vast senn.

La lavur redacziunala è vegnida confidada a Norbert Berther, emploià a la Biblioteca chantunala, ch'ha prestà la gronda lavur da rimnada, cataloghisaziun, controlla e correctura cun perseveranza e cumpetenza. Cun lubientscha dal Departament d'educaziun ha Norbert

Berther lavurà dapi l'entschatta d'avust 1975 parzialmain per la Bibliografia retoromantscha e per la Bibliografia da la musica vocala retoromantscha; per la redacziun finala ha el impundi per incumbensa da la Lia rumantscha in onn da lavur entir.

La realisaziun da l'ovra è e stada pussaivla cun vast sustegn e bainvulentscha generala. Sur vicari general Giusep Pelican ha inizià la nova ediziun ed ha mess a disposiziun sias retschertgas personalas davart cudeschs rumantschs, ha fatg attent a registers da cudeschs che cuntengnan scrittiras nunconuscentas fin oz, ha cusseglia en differents problems e curregi l'emprim temp las cataloghisaziuns. Alexi Decurtins, chauradatur dal Dicziunari Rumantsch Grischun, ha cusseglia davart litteratura secundara e funtaunas litteraras. Ines Gartmann ha controllà sistematicamain il material rimnà sin cedlas, ha repassà las artgas da correctura e translata las annotaziuns e las introducziuns en rumantsch grischun. Gion Tschärner ha repassà diversas bibliotecas publicas e privatas da l'Engiadina e da la Val Müstair, cun excepziun da la biblioteca rumantscha en la Chesa Planta a Samedan che Norbert Berther ha examinà. En il post da lingua da la Lia Rumantscha sur directiun da Georges Darms è il register da chavazzins vegni rumantsch cun renviament dals chavazzins tudestgs als equivalent rumantschs. Christoph Jörg, directur da la Biblioteca chantunala, ha accompagnà la redacziun finala e repassà l'instrucziun da diever.

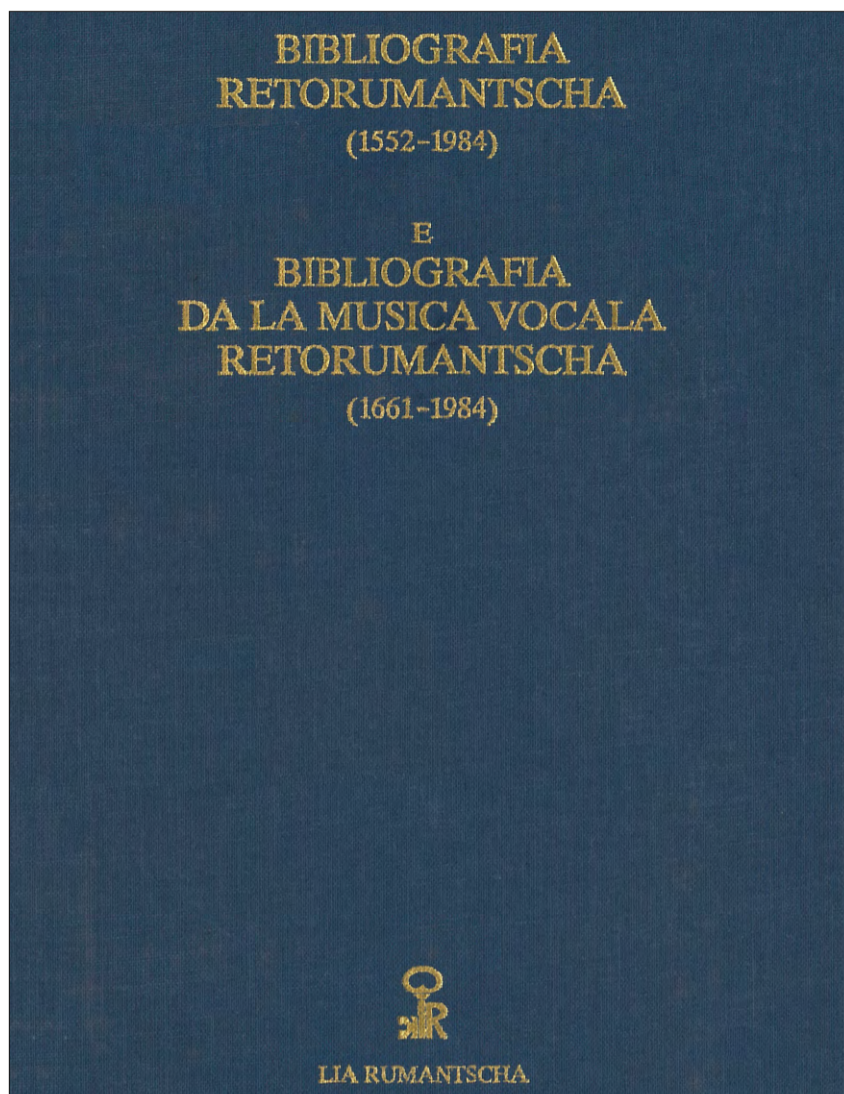
La Bibliografia da la musica vocala retoromantscha (1661–1984) è vegnida preparada da Norbert Berther sco lavur da diplom da l'Uniu da bibliotecaris svizzers. Questa bibliografia correspunda ad in basegn da la scienza e da la pratica (chors). Ella munta cun ses registers specificis ina part independenta e sco tala coerenta, è dentant vegnida integrada – per motivs pratics e pervi da l'unitad da l'ovra bibliografica – en il tom complessiv. Questa bibliografia cumpara dentant er sco separat per esser meglier accessibla ad in public pli vast, surtut er als dirigents da chors rumantschs.

I suondan – en furma levamain scursanida – ils pli impurtants puncts or da l'entruidament da diever:

Limitaziun dal material

La Bibliografia retoromantscha cumpiglia tut las ovras stampadas en lingua rumantscha ch'èn cumparadas sco publicaziuns independentas dapi l'entschatta da la tipografia fin e cun l'onn 1984. Ella resguarda er multigrafias che garanteschin ina colur duravla (multigrafias hectografadas na vegnan per regla betg resguardadas) sco er imprimats che n'èn betg vegnids eruids tras autopsia, mabain tras funtaunas litteraras u autras. Includ en er – senza resguard sin la lingua dal titel – ovras poliglottas, grammaticas (er talas d'autras linguas, sch'il retoromantsch è er tractà), vocabularis, ediziuns da texts retoromantschs, crestomazias e bibliografias. Antologias en pliras linguas vegnan resguardadas sulettamain, sch'il titel mussa cleramain ch'il rumantsch è represchentà en la lingua originala. Stampats da propaganda politica èn vegnids recepids be sch'els cuntengnan sper las parolas er ina valur infurmativa pli gronda. Propaganda electorala personala n'è betg vegnida resguardada. Pitschens texts d'uraziuns èn mo vegnids registrads, sch'i vegn numnà in lieu grischun u sch'els han in autur rumantsch. Las ovras retoromantschas da musica vocala vegnan preschentadas separadamain en l'aggiunta, entant che las ovras da teoria musicala èn vegnidas resguardadas en la part principala.

Programs d'occurrências, scrittiras da reclama, stampats en furma da formular

Cuverta da la publicaziun.

FOTO: MAD

(p.ex. attestats, carnets da spargn e.u.v.), invitaziuns, scrittiras religiusas da regurdientscha (p.ex. chartas da sontgs, chartas da morts), annunziats da morts ed engraziaments, chartas da tratgas, placats e.u.v. n'èn betg vegnids resguardads. Excepziuns èn vegnidas fatgas sulettamain per stampats cun ina valur infurmativa particulara.

Er ils stampats separads ch'èn inditgads sco tals n'han ins betg recepì. Sch'els fan dentant part d'ina retscha da publicaziuns u sche lur cuntengn u format na correspunda betg a quel da l'original, èn els vegnids recepids. Ils rapports annuals – cun excepziun da quels da la Lia Rumantscha e da la Cuminanza rumantscha radio e televisiun – n'èn betg cumpigliads. La registraziun bibliografica exacta da questas numerusas publicaziuns che midan savens il titel avess chaschunà memia blera lavur.

Lieu d'archivaziun da las publicaziuns

La pli gronda part da las ovras cumpigliadas en la Bibliografia è archivada ed accessibla en la Biblioteca chantunala grischuna. Ultra da quai èn vegnidas consultadas numerusas bibliotecas publicas e privatas sco er archiv. Tranter auter il Museum d'Engiadina Bassa a Scuol, la Chesa Jaura a Valchava, la Chesa Planta a Samedan, la Biblioteca rumantscha da la Claustra da Mustér, l'Archiv chantunala grischun, la Biblioteca episcopala Cuira, la Lia Rumantscha, il Dicziunari Rumantsch Grischun, la Biblioteca centrala a Turitg, la Biblioteca naziunala svizra a Berna sco er la Deutsche Staatsbibliothek e la Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz a Berlin.

Elavuraziun dal material

La preschenta bibliografia sa dividea en duas gruppas alfabeticas: a) ovras singulas e serias, b) periodicas.

Ils titels da tuttas duas gruppas èn numerads cuntinuadamain. Per garantir ina buna survista èn ils titels da las serias cumplettadas cun il titel dals singuls numers.

Las reglas per la registraziun dals titels èn vegnidas fixadas l'onn 1975 da la Cumissiu Bibliografia retoromantscha da la Lia Rumantscha. Ellas correspundan pli u main a l'«Entwurf einer neuen

Katalogisierungsstruktur für die Schweizerische Landesbibliothek» dal 1956.

Term ordinatur

Il term ordinatur che stat a l'entschatta da la cataloghisaziun, ch'è stampà grass ed ordinà alfabeticamain, po esser in num d'ina persuna u d'ina corporaziun ubain ina part dal titel. Si'ortografia correspunda a la moda da scriver dad oz. Da la furma betg pli usitada maina in renviament a l'ortografia moderna.

Ovras d'auturs: Tant tar ovras originalas rumantschas sco er tar las translaziuns è l'autur term ordinatur. Ins ha fatg in'exceptiun tar insaunquants cudeschs vegls religius: tar quels è il translatur daventà term ordinatur, perquai ch'el è pli enconuscent che l'autur e perquai che l'ovra vegn citada per ordinari sut ses num. Tar ovras veglias da paders chaputschins è il prenum term ordinatur, perquai ch'il num munta il lieu d'origin e betg il num da famiglia.

Publicaziuns da corporaziuns: Publicaziuns cumparadas en num e per incumbensa d'ina corporaziun èn vegnidas registradas sut il num da la corporaziun respectiva. Quai vala spezialmain per statuts, constituziuns, leschas, ordinaziuns, cronicas e.u.v. Per publicaziuns da corporaziuns territorias (vischnancas, circuls, districts, regiuns, chantuns, stads e.u.v.) daventa il num geografic term ordinatur. Las publicaziuns bibliografadas sut il num «Grischun» e «Svizra» vegnan repartidas en las sequentas trais gruppas: constituziuns; leschas ed ordinaziuns; ulteriuras publicaziuns. Il numerus recess dal Cussegl grond n'èn dentant betg vegnids bibliografads mintgin separadamain sut «Grischun», mabain han survegni ina suletta cataloghisaziun sut il pled ordinatur da materia «Recess». Per publicaziuns d'uniuns e societads n'è betg il lieu, mabain il num usità term ordinatur.

Publicaziuns cun titel da materia: In term ordinatur da materia han survegni ovras cun dapl che trais auturs ed ovras cun auturs che na sa laschan betg eruir. Sut il titel da materia èn er vegnidas registradas serias e periodicas. Texts biblics èn vegnids unids sut la noziun «Biblia» (cun trais sutgruppas). Er las numerusas cataloghisaziuns cun il term ordinatur

«Cudisch» èn vegnidas repartidas en trais gruppas: cudeschs da scola; cudeschs religius; ulteriurs cudeschs. Per evitar che terms ordinatur cun medema significaziun, ma different'ortografia vegnian stgarpads dapart en l'alfabet, èn ils sequents peds cun lur variantas dialectalas vegnids unids sut ina furma: canzun(s), catechismus, cudisch(s), ductrina(s), mussament(s).

Structuraziun dals singuls titels

Reproducziun da titel: L'ortografia dals titels correspunda per regla a l'original. Il diever betg unitar dals bustabs u e v en texts vegls, da la scripziun gronda e pitschna e da l'interpunziun è vegni adattà a l'ortografia moderna.

La remartga da publicaziun (impressum) cumpiglia il lieu, la chasa editura e l'onn da publicaziun. En quels cas che l'editor n'è betg d'eruir, è vegni resguardà il stampadur.

La collaziun cumpiglia indicaziuns davart il dumber da volums, il format, il dumber da paginas, las illustraziuns e la signatura.

Il format vegn inditgà tenor l'autezza da la cuverta originala en cm. En cas da formats traversals èn adina inditgads l'autezza e la largezza.

Paginaziun: En cifras arabas vegn inditgà il dumber da paginas dal text ch'è per ordinari paginà. Tut las paginas sequentas, nunpaginadas a la fin dal cudesch, sco p.ex. il register dal cuntengn e l'indicaziun da stampa sco er paginas vidas avant l'indicaziun da stampa vegnan er dumberadas latiers. La prepaginatura che cumpiglia las paginas numeradas u nunnumeradas che precedan la part principala dal cudesch vegnan inditgadas en cifras romanas.

Ulteriuras indicaziuns: Suentar il dumber da paginas suondan las indicaziuns davart las illustraziuns, las tavlas e las tabellas.

Signatura: A mintga titel vegn agiuntada la signatura da la Biblioteca chantunala. Sche questa na posseda betg in'ovra, è inditgada la sigla scursanida da quella biblioteca nua ch'ins ha cataloghisà l'ovra.

Annotaziuns: En la part da las annotaziuns (en stampa pli pitschna) vegnan fatgas ulteriuras indicaziuns, sco p.ex. ils titels singuls dad ovras en plirs volums e serias, ils titels originals en cas da translaziuns, la litteratura secundara etc.

Indexs

Registers da persunas, da lieus e da materia
Las scrittiras bibliografadas vegnan fatgas accessiblas tras in register cumulativ da persunas, da lieus e da materia. Sut numers locals èn da chapir ils numers da fracziuns, lieus, vischnancas, valladas, regiuns, chantuns, muntognas, pass, flums e.u.v. ch'èn vegnids tractads. Ils peds-clav tudestgs renvieschan sin las noziuns scrites en rumantsch grischun. Ha cifras suenter las noziuns d'index inditgeschan ils numers dals titels da la bibliografia.

Register cronologic

Il register cronologic cumpiglia ils numers dals titels en la successiun da lur onn da publicaziun. Periodicas e serias na vegnan qua betg resguardadas. Numers en stampa cursiva renvieschan sin titels cun onn da stampa che na sa lascha betg eruir cun segirtad.

La preschentaaziun:

Norbert Berther, en collavuraziun cun Ines Gartmann: Bibliografia retoromantscha (1552–1984). Lia Rumantscha, Cuira 1986.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=543
www.chatta.ch